

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА

ДРОБОВИЧ Антон Едуардович

УДК 130.2

**ГЕДОНІСТИЧНИЙ ДИСКУРС ЯК ФЕНОМЕН ЄВРОПЕЙСЬКОЇ
КУЛЬТУРИ: ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ**

09.00.04 – Філософська антропологія, філософія культури

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Київ – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі культурології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат філософських наук, доцент
Магеря Олег Петрович,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова,
доцент кафедри етики та естетики

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, доцент
Лютий Тарас Володимирович,
Національний університет
“Києво-Могилянська академія”,
доцент кафедри філософії та релігієзнавства

кандидат філософських наук
Комісар Людмила Петрівна,
Київський національний лінгвістичний університет,
доцент кафедри філософії

Захист відбудеться «27» травня 2014 року о 14:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.053.13 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий «26» квітня 2014 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Б.К. Матюшко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У другій половині ХХ ст. етико-політична нормативність була деконструйована свідомістю Постмодерну, відтак і уявлення про моральність почали формуватися не стільки на соціальних нормах, скільки на осмисленні духовно-тілесних засад особистості, із врахуванням умов для індивідуально-творчої реалізації людини. Така зміна викликала потребу культурантропологічного осмислення та детального аналізу нової нормативності, яка дедалі більше апелювала до гедоністичного досвіду. Проблеми тілесності і чуттєвості, що вийшли у постмодерній філософії на перший план, також актуалізували проблему гедонізму, але вже не в суто етичному, але й в онтологічному і антропологічному аспектах. Філософський аналіз буття людини доби постмодерну, дослідження масової свідомості, культури споживання та інші соціально-антропологічні та культурологічні реалії все частіше потребували виокремлення та аналізу гедоністичної складової людських мотивів, цілей та світогляду. В першу чергу важливим є виокремлення у філософському дискурсі гедоністичної функції, яка або відверто міфологізується у сучасній рекламі, мас-медіа, шоу-бізнесі тощо або недооцінюється. З огляду на це, необхідне визначення суб'єкта гедоністичного дискурсу як творця клішованих станів – маркерів масової культури й з'ясування його характеристик, оскільки він є джерелом особливих культурних практик. Важливим також є з'ясування впливу гедоністичного компонента на іманентні постмодернові деконструкції наративів, номадичність, ризоматичність, дискурсивність, еkleктичність, плюралізм, культурну десимінацію та ін., які синтезувалися у культурі й створили її специфічний образ – вільної, діалогічної, експресивної, анархічної, прагматичної, лаконічної, постіндустріальної. Особливо значення у комплексі європейської культури посіли дослідження тілесності та задоволення, об'єктивованих у сюжетності, образах, структурах мистецтва, економіці, соціальних та суспільно-політичних практиках, які також потребують філософського дослідження і з'ясування їх впливу на культургенезис. В умовах сучасної культурної дійсності рефлексія над феноменом задоволення посідає особне місце у процесі визначення чинників та окреслення динаміки європейської культури, оскільки проливає світло на численні аспекти її внутрішньої логіки, та динаміки, допомагає зрозуміти тенденції й закономірності розвитку смислів.

Актуалізація гедоністичного дискурсу у сучасних дослідженнях з теорії та історії культури, філософської антропології, філософії культури, етики, соціальної філософії, економіки та соціології свідчить про зростання впливу феномену задоволення на культуру та суспільство. Здебільшого дослідники зосереджуються на питаннях, пов'язаних з розумінням культури споживання й феноменом консюмеризму, однак не меншу увагу викликає осмислення задоволення у контексті феноменології тілесності та постструктуралістських спроб подолання сцієнтизму та логоцентризму шляхом звернення до первинних онтологічних очевидностей, таких як природня чуттєвість. Численні праці Ж.Бодрієра, П.Зюскінда, Х.Ортега-і-Гассета, М.Кундери, Ж.-Ф.Ліотара, М.Мерло-Понті, М.Павича, Р.Рорті, З.Фройда, Е.Фромма, М.Фуко, присвячені гедоністичній проблематиці, вже встигли стати засадничими у

розумінні значення задоволення в рамках проблематики людської суб'єктивності та ідентичності, а також впливу гедоністичного дискурсу на розвиток суспільства та культури у цілому, однак не були достатньо досліджені вітчизняними науковцями. Тому актуальність дослідження гедоністичного дискурсу в українській філософській антропології та філософії культури пояснюється відсутністю достатньої кількості конструктивних рецепцій цієї теми, як одного із показових моментів постмодерної філософії. Через це звернення до вивчення європейського гедоністичного дискурсу через призму філософської антропології та філософії культури має у собі досить великий потенціал з огляду на збагачення категоріального апарату української культурології. В цьому контексті особливо слід відзначити монографії та дисертаційні дослідження сучасних зарубіжних та українських дослідників О. Александрової, Р. Апресяна, К.Джети, Б.Додонова, Д.Бескової, І.Бескової, Ж.Вігарелло, Ф.Гіренка, В.Жадан, М.Епштейна, О.Князевої, Ю.Кузьміної, Р.Мошамбле, Ж.-Л.Нансі, В.Подороги, К.Раєна, С.Рассадіної, Ж.Рансьєра, Н. Хамітова у яких представлено останні дослідження культурно-антропологічних механізмів ідентифікації, експлікації, легітимації та генералізації у практиках задоволення постмодерну і сучасності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження здійснено у межах науково-дослідної роботи кафедри культурології Інституту філософської освіти і науки Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова за напрямом «Методологія і зміст викладання соціально-гуманітарних наук», що входить до тематичного плану науково-дослідної роботи Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова за напрямом «Дослідження проблем гуманітарних наук», який був затверджений Вченою радою університету (протокол №5 від 29 січня 2009 року). Тему дисертаційного дослідження затверджено кафедрою культурології та Вченою радою університету (протокол № 5 від 23 грудня 2010 року).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є виявлення культурно-антропологічного потенціалу гедоністичного дискурсу як атрибутивного феномену європейської культури, на основі чого диференціювати аспекти класичної та некласичної парадигм осмислення чуттєвості. Досягнення поставленої мети дисертаційного дослідження потребує постановки та вирішення таких завдань:

- визначити понятійно-категоріальний інструментарій дослідження європейського гедоністичного дискурсу, ґрунтуючись на аналізі історіографії проблеми;
- застосувати феноменологію та психоаналіз як методологічні засади аналізу дискурсу про задоволення, а також довести доцільність його використання як маркеру культури;
- охарактеризувати гедоністичний дискурс як особливий дискурс чуттєвості;
- виділити аспекти класичної парадигми осмислення чуттєвості у найбільш впливових європейських релігійно-етичних, філософських та мистецько-естетичних вчень, продемонструвавши їх синтетичний характер та здатність до діалектичного перетворення у когось/щось інше;

- здійснити системний аналіз концепту гедонізму, з'ясувавши походження терміну, трансформацію його значення та дослідивши багатоманітність його трактування у сформованих філософсько-антропологічних, етичних та естетичних вченнях;
- охарактеризувати неklasичну парадигму чуттєвості, пояснивши її роль у подоланні прескриптивного підходу у постмодерному та сучасному гедоністичному дискурсі, а також пояснити негативні антропологічні наслідки псевдогедонізму;
- визначити особливості тілесного світовідчуття як основи гедоністичного дискурсу Постмодерну, диференціювавши і охарактеризувавши рефлексивні (гедонізм) та нереклексивні (гедонію) аспекти культурних практик сучасності.

Об'єкт дослідження – досвід чуттєвості у європейській культурі.

Предмет дослідження – філософсько-антропологічний вимір гедоністичного дискурсу європейської культури.

Теоретико-методологічними засадами дослідження є фундаментальні положення філософії культури та філософської антропології, критичне осмислення сучасних ідей і концепцій, що стосуються предмета дослідження, ґрунтовні наукові праці філософів, психологів, теоретиків культури, літераторів та мистецтвознавців. Теоретичну основу дослідження складають феноменологічний та психоаналітичний підходи, які дозволили дослідити культурно-антропологічні аспекти задоволення, виділити мотивуючу складову гедоністичного дискурсу та визначити його ознаки у різних системах текстової презентації. З метою формулювання загальних тенденцій гедоністичного дискурсу у різні культурно-історичні епохи, використовувався загальнонауковий теоретичний метод узагальнення, а для обґрунтування ідеї гедоністичного анантіозису – поєднання методів абстрагування та моделювання. Для співставлення виділених аспектів гедоністичної проблематики в межах окремих епох використовувався компаративістський та холістичний методи. Серед спеціальних методів варто також виділити: культурно-генетичний та метаантропологію, що сприяли розумінню діалектики задоволення і страждання у європейській філософській традиції; феноменологію культури, завдяки якій задоволення вдалося розглядати як факт досвіду та виділити його сутнісні ознаки; а також метод групування та візуалізації філософських теорій та культурних нарративів, що дозволило створити схему гедоністичного анантіозису культури, а також диференціювати підходи щодо осмислення чуттєвості у класичній (аретологічний, релігійний та гносеологічний) та неklasичній (естетичний, споживацький та соматично-рефлексивний) парадигмах чуттєвості.

Наукова новизна результатів дослідження полягає у тому, що вперше у вітчизняній філософії були визначені й проаналізовані філософсько-антропологічні й культурологічні аспекти гедоністичного дискурсу як генеративного і формотворчого фактору європейської культури.

Окрім того, найсуттєвіші наукові результати, які відображають новизну дослідження та внесок здобувача і виносяться на захист, містяться в таких положеннях:

Вперше:

- охарактеризовано гедоністичний дискурс як реальність культуротворення в його класичному та некласичному інваріантах у відповідності із сукупністю сутнісних ознак рефлексії про задоволення, що диференціюється;
- запропоновано цілісну і системну інтерпретацію дискурсу про задоволення у європейській культурі, що базується на синтезі філософських, культурологічних та літературознавчих інтерпретацій феномену задоволення та відображає фундаментальні екзистенційні цінності людини;
- виявлено зв'язок між дискурсом про задоволення (розгляд філософії людини крізь призму чуттєвості) та особливостями культурних епох;
- встановлена різниця між гедонією (як характеристикою нереклексивних культурних практик) та гедонізмом, що актуально для усвідомлення дискурсу чуттєвості Постмодерну;
- запропоновано та обґрунтовано нові аспекти гедоністичного дискурсу, такі як «сакральна гедоністична телеологія», «спектр прагнень», «гедонія», «горизонт бажань», «сучасний гедонізм»;
- проаналізовано особливості «сучасного гедонізму» та його деструктивні псевдоформи у культурі Постмодерну;
- виявлено доцільність розгляду тенденцій європейської культури через призму ідеї про гедоністичний анантіозис (суперечність) культури.

Уточнено:

- поняття «маркер культури», «гедонізм» та «перцептивна непроникність», що уможливило розширення їх концептуальності й застосування у строгому науковому значенні;
- зв'язок сутнісних ознак культури Постмодерну (номадичності, ризоматичності, плюральності, перцептивної непроникності) парадоксом сучасного споживання (збільшення можливостей задоволення при падінні рівня загальної задоволеності споживача). Це актуалізує розгортання нової екзистенційно-антропологічної проблематики, пов'язаної з впливом індустрії задоволень, стратегій задоволення та системою споживання бажань (продаж ідей споживання, створення екзистенційного попиту);
- тлумачення конфлікту принципів задоволення і реальності у вченні Е.Гартмана та З.Фрейда, апелюючи до філософської спадщини новочасних мислителів Г.Ляйбніца, Б.Спінози та класиків соматичного філософування П.Зюскінда, М.Кундери, Ж.Лакана та М.Павича;

Дістало подальший розвиток:

- положення про те, що гедонізм не є апріорно деструктивною соціокультурною орієнтацією або вченням. Дослідження філософії утилітаризму засвідчило референтність, застосовність та конструктивність гедоністичної установки у морально-етичному, політичному та соціальному вимірах;

- вчення Г.Сіджвіка про гедонізм та інтуїтивізм як методи етики й культурології, важливі для аналізу культурної реальності та рушійних сил динаміки культури;
- актуалізація ідейної спадщини маловідомих у вітчизняній філософії італійських та британських філософів доби Відродження та Нового часу – Л.Бруні Аретіно, Ф.Гвіччардіні, Б. де Мандевіля, П.Мантегацца. А.Поліціано, Е.Коллінза,
- класифікація й диференціації стратегій задоволення й ступенів чуттєвості, інтерпретованих крізь призму спектру прагнень, важливих для розуміння динаміки сучасних духовно-культурних процесів.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження. Представлене дослідження сприятиме збагаченню й поглибленню міждисциплінарної методології у галузі філософії культури та філософської антропології, оскільки засвідчує транзитивність етичних (гедонізм), філософських (дискурсивність) й культурологічних (маркер культури) методик, важливих для комплексного та системного розуміння культурних процесів у сучасному світі.

Розділи дисертаційного дослідження можуть бути використані під час викладання філософії культури, культурології, історії культури, історії філософії, етики та естетики, а зміст усієї роботи, у адаптованому вигляді, може бути успішно втілений у вигляді спецкурсу для магістрів напряму підготовки 8.02030101 «Філософія» та 8.02010101 «Культурологія». Висновки та теоретико-методологічні результати дослідженням можуть стати у нагоді майбутнім дослідникам, які поставлять собі за мету здійснити компаративний аналіз європейського філософського дискурсу про задоволення із еквівалентними культурними явищами інших типів культури, або розглянути інші види дискурсів про задоволення (мистецький, літературний, релігійний тощо).

Особистий внесок здобувача. Дисертація являє собою оригінальне дослідження європейського філософсько-антропологічного дискурсу про задоволення починаючи з античності і до наших днів. Висновки, понятійно-теоретичні розробки й положення наукової новизни є самостійними напрацюваннями автора.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дисертації представлені в авторських доповідях і повідомленнях на Всеукраїнських та Міжнародних наукових конференціях – III Міжвузівська науково-теоретична конференція молодих науковців «Актуальні проблеми сучасної філософії та науки: виклики сьогодення» (Житомир, 2010); Міжнародний молодіжний науковий форум «Ломоносов» (Москва, 2010, 2013); Міжнародна конференція студентів, аспірантів та молодих учених «Дні науки філософського факультету КНУ імені Тараса Шевченка» (Київ, 2011, 2012, 2013, 2014); Всеукраїнська науково-теоретична конференція молодих учених «Культура та інформаційне суспільство XXI століття» (Харків, 2012); Всеукраїнська наукова конференція студентів та аспірантів філософських факультетів XVI наукові читання пам'яті Георгія Флоровського (Одеса, 2013); а також на методологічному семінарі «Філософія, екзистенція, комунікація» Інституті філософії імені Г. Сковороди НАН України

(Київ, 2011) і звітно-наукових конференціях аспірантів та викладачів Інституту філософської освіти і науки Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (Київ, 2011, 2012, 2013, 2014).

Публікації. За результатами дисертаційного дослідження вийшло друком п'ятнадцять одноосібних публікацій: п'ять статей у фахових наукових виданнях, затверджених МОН України, дві – у зарубіжних наукових журналах (у тому числі в одному електронному), а також вісім – у збірниках матеріалів та доповідей наукових конференцій.

Структура дисертаційної роботи відповідає логіці та меті дослідження і відображає послідовність вирішення поставлених завдань. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, які включають у себе сім підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 215 сторінок, з них 190 основного тексту. Список використаних джерел складає 25 сторінок і містить 260 найменувань, з них 35 іноземними мовами.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність дослідження гедоністичного дискурсу як феномену європейської культури в філософсько-антропологічному аспекті, визначено об'єкт і предмет, мету і завдання дослідження, висвітлено ступінь розробленості заявленої теми в зарубіжній та вітчизняній літературі; наведено виклад методологічних засад роботи, її наукову новизну, теоретичну і практичну значимість.

У **першому розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження гедоністичного дискурсу»** представлені різноманітні підходи дослідження гедоністичного дискурсу, починаючи від фізіологічних дескрипцій і закінчуючи рефлексіями над задоволенням у розвинених етичних, естетичних, релігійних та гносеологічних системах, проаналізовано основні аспекти найбільш значущих праць, розроблено концептуальну основу дисертаційного дослідження.

У **першому підрозділі «Теоретичний аналіз проблеми та понятійно-категоріальний інструментарій дослідження»** вивчено історіографію проблеми, виділено основні підходи до вивчення задоволення як елементу людської чуттєвості у трьох класичних формах актуалізації (відчуття, сприйняття та уявлення) із урахуванням класичної філософської дилеми співвідношення чуттєвого і раціонального (Р.Декарт, Б.Спіноза, І.Кант), а також міфу останніх підстав та чистої чуттєвості (П.Зюскінд, М.Кундера, М.Павич).

У контексті репрезентації європейського дискурсу було досліджено класичні філософські праці, а також тексти дослідників, які сформулювали вже усталені міждисциплінарні підходи в межах гуманітарних наук (від лінгвістики до психопатології) і не оминули своєю увагою вплив людських бажань і задовольень (від економічних до духовних) та характеристики чуттєвості на образ сучасної культури – Ж.Бодріяр, Ж.Дельоз, Ж.Лакан, Ж.-Ф.Ліотар, Е.Левінас, М.Мерло-Понті, М.Офре, П.Тейяр де Шарден, Ж.-П.Сартр, М.Фуко та інші. Серед мислителів XIX-XX ст. виявилось чимало тих, які не тільки дали влучні дефініції гедоністичним проявам

у культурі, але і спробували дати пояснення трансформаціям культури під впливом панування тих чи інших гедоністичних дискурсів – це, перш за все: Б.Вільямс, Дж.Денсі, Дж.Мур, Б.Рассел та сучасні дослідники проблем пов'язаних із споживанням та його впливом на образ культури – британці К.Кембел та Л.Саммер та американці М.Лайт та Р.Шустерман. Окрім того, слід назвати одне з останніх колективних досліджень під редакцією М.Фезерстоуна «Культура споживання та Постмодернізм», у якій здійснюється комплексний аналіз впливу споживацтва на культуру, суспільні практики та формування інтелектуальних еліт; дослідження російської дослідниці С.Рассадиної, яка у своїй монографії «Герменевтика задоволення. Насолода смаком» здійснила комплексне дослідження культурно-антропологічних механізмів ідентифікації у практиках культури; а також роботу «Принцип насолоди та інтимні стосунки» Р. Апресяна, в якій досліджується гедоністичний аспект амурно-еротичних практик і їх вираження у суспільно значущих моделях.

Визначено понятійно-категоріальний інструментарій дослідження, який значною мірою був доповнений положеннями про спектр прагнень, співвідношення екзистенційних очікувань і задоволення, а також диференціацією гедонізму та аскетизму як двох принципово різних установок не лише у змістовому значенні, але й у чисто формально-логічному, що не дозволяє їх співставляти та протиставляти, виходячи із відсутності спільної основи поділу. Серед запропонованих понять та категорій виокремлено види задоволень (тілесні – пов'язані із п'ятьма чуттями та духовні – споглядання, спілкування, фантазія, ностальгія та близькість), встановлено зв'язок між вдоволенням, задоволенням та насолодою, диференційовано гедонізм та гедонію, прагнення, бажання та жадання, а також обґрунтовано поняття маркер культури.

У другому підрозділі «Феноменологічні та психоаналітичні засади дослідження гедоністичного дискурсу» викладено основні аспекти застосування феноменологічної та психоаналітичної методології у вивченні феномену задоволення та його впливу на культуру.

Феноменологія як спосіб осягнення предмету шляхом дослідження змісту досвіду про нього, а також уявлення про породжені ним культурні реальності виявляє велику залежність від феномену задоволення. Ще Г.Гегель, досліджуючи абсолютний суб'єкт та базові підстави феноменології, зазначав, що самосвідомість пізнаючи інобуття необхідно відчуває задоволення, яке пов'язано із необхідністю та є підставою пізнавальної діяльності та констатування буття власного і буття як такого.

Сучасна наука великою мірою завдячує запровадженню феноменології як системи дослідження людини та культури Е.Гуссерлю, з якого власне і взяла свій початок феноменологія культури як напрям у філософії культури. Перш за все феноменологія культури Е.Гуссерля протиставляла сильній традиції позитивізму, що ігнорував культуру як конститутивний фактор людського існування, філософську концепцію, яка проголошувала культуру своїм центром, смислотворчим елементом і більше того – смисловим початком людського буття у його динаміці. По-друге, Е.Гуссерль розглядав історичне пізнання як іманентно-

особистісне, тобто в-собі-історичне, яке керується нормативним (а також рефлексивним) досвідом попереднього покоління мислителів, що являло історію не лише як самосвідомість людської суб'єктивності, але і як багатозначний континуум відрефлексованої предметності (в тому числі всього спектру артефактів культури). І зрештою, він поставив у центр своєї філософської системи людину як історично конкретний та динамічний феномен.

Величезне значення для вивчення гедоністичної проблематики у рамках філософської антропології та філософії культури має також спадщина французького феноменолога М.Мерло-Понті. У «Феноменології сприйняття» він висунув ключову для феноменологічного дослідження культури тезу (про елементи горизонту досвіду), яка значною мірою подолала упередження сенсуалістів щодо недостатності чуттєвого досвіду для судження про світ. Він стверджував, що те, що називається відчуттям, є лише найпростішою з перцепцій і воно як модальність екзистенції не може (так само як і жодна з перцепцій) відокремлюватися від певної основи, якою, зрештою є світ. Відповідно, кожен перцептивний акт постає наперед вилученим з глобального зв'язку світу. Саме на основі цього судження він зрештою приходив до висновку про залежність рефлексії від найменших перцепцій, де сама рефлексія набуває усієї повноти свого значення, лише якщо вона згадує про не рефлексивну основу, передбачену нею, основу, яку вона використовує і яка є для неї ніби первісним минулим, минулим, яке ніколи не було теперішнім.

Важливі положення психоаналітичної методології Е.Гартмана та З.Фрейда. Зокрема, принцип задоволення у вченні З. Фрейда є однією із базових категорій, яка поряд із принципами нірвани та реальності, уявленням про потрійну структуру свідомості та потягами (до творчості та руйнування) становить аксіому психоаналізу. Причому принцип задоволення керує психічними процесами у напрямку уникання незадоволень і отримання задоволень. Тому й доцільно вважати принцип задоволення охоронцем життя людини.

У **другому розділі «Гедоністичний дискурс класичної парадигми чуттєвості»** досліджено різноманітні аспекти класичної парадигми чуттєвості, що передбачало диференціацію її інваріантів щодо гедоністичної проблематики – аретологічного, сакрального та гносеологічного. Окремо представлена трансформація гедоністичного дискурсу в контексті вирішення суперечності практик тілесного та духовного задоволення, що стало підставою для введення поняття гедоністичний анантіозис культури.

До досліджень які дозволяють виділити класичну парадигму чуттєвості і говорити про тяглість дослідження гедоністичної проблематики у європейській філософії та культурі можна віднести праці більшості європейських філософів від Платона до Ф.Шлегеля.

У **першому підрозділі «Виклики античної аретезації задоволень»** виділено основні проблеми аретезації (ушляхетнення, узгодження із добропорядністю та чеснотами) досвіду задоволення та формування традиції розглядати задоволення як явища не лише фізіологічного порядку, але й етико-політичного та культурного. До таких проблем слід віднести співвідношення власного та колективного задоволення (Сократ, Платон, Секст Емпірик), питання причетності і бажаності задоволення для

богів (Сократ, Аристофан, Аристотель, Цицерон), питання про походження задоволень та значення задоволень для людини (Геракліт, Зенон, Евдокс), регламентації задоволення на користь навчання та виховання майбутніх поколінь (Епікур, Плутарх, Ксенофонт, Аристотель), диференціація видів задоволення в залежності від походження, наслідків та інтенсивності та їх відношення до блага (Арістіпп, Діоген Синопський, Платон, Аристотель, Авл Гелій), співвідношення задоволення та етики (Епікур, Плутарх, Діоген Лаертський, Луцій Анней Сенека), причетність задоволення до філософії та інших наук, що вивисують дух (Епікур, Аристотель, Сенека) та проблему небезпек задоволення через принципову неможливість остаточної задоволеності (Лукрецій, Епіктет, Марк Аврелій). Встановлено, що аретологічний дискурс про задоволення античності мав величезний етико-естетичний потенціал, був надзвичайно близьким до народної релігії і багато в чому зумовив розвиток античної культури, яка здебільшого визнавала паритет між духовними і тілесними задоволеннями, однак закликала до діалогу вчень про задоволення та практик задоволення (прикладом чому може служити хоча б одвічне протистояння аттичного та азійського стилів у риторичі), що пояснює її вражаюче багатство, поліфонічність і глибину. Відтак аретологічний дискурс був спільний для більшості філософських систем античності, однак зміст того, що вважалося чеснотою і добропорядним задоволенням доволі помітно відрізнявся.

У другому підрозділі «Сакральна гедоністична телеологія Середньовіччя як спроба подолання етосу плотської людини (*homo carnalis*)» на основі аналізу численної християнської філософської літератури (як східної так і західної традицій) було визначено характер середньовічного гедоністичного дискурсу, який фактично зводиться до сакральної гедоністичної телеології, тобто до представлення задоволення у якості трансцендованої цілі, відкладеної винагороди, яка чекатиме праведну і стриману людину після смерті. Християнська релігійна традиція значною мірою використала спадщину античної культури, особливо стоїчну етику та класичну метафізику Платона з Аристотелем, що дозволило створити унікальне культурне середовище, в якому всі сфери життя були підпорядковані доволі молодій релігії, яка змогла адаптувати для своїх потреб численні напрацювання подекуди тисячолітньої давнини.

Гедоністичний дискурс Середньовіччя не тільки набув форми сакральної гедоністичної телеології, яка мала нормотворче вираження у всіх без винятку сферах життя людини, але і справляла відчутний вплив на європейську культуру. Саме релігійній перспективі, і задоволенням, пов'язаним із нею, були підкорені економіка, політика, громадське життя, живопис, архітектура і навіть масові культурні практики, такі як карнавал. Подібний уклад характеризувався зміцненням позицій духовних задоволень і мінімізацією задоволень тілесних. На цьому тлі виникають численні аскетичні практики, які теж значною мірою обумовлюють самотність середньовічної культури і вступають у боротьбу із етосом плотської людини (*homo carnalis*), який на думку численних філософів-богословів був частиною «розбещеної поганської культури» і досить сильно критикувався в рамках християнської антропології. Звідси походить розвинена культура посту, численні

аскетичні і навіть мазохістичні практики, які подекуди перетворювалися на культ страждання та нужденності (С.Рассадова). Поряд із цим багато середньовічних мислителів блаж. Августин, Тома Аквінський, Іоан Дамаскін, Оріген, Іоган Екхарт, Макарій Великий зробили для дослідження феномену задоволення, обґрунтували його природність, висловили оригінальні аргументи на користь нерозривності тілесного і душевного досвіду задоволення, що хоч і значною мірою нівелювало етос плотської людини, але і сприяло розвитку антропології та психології, а в царині культурних практик легітимізувало такі феномени як монастирі, університети, молитовні будинки, церковні хори й музика, іконопис тощо.

У третьому підрозділі «Новочасні сенсуалістські інтерпретації гедоністичного досвіду» здійснено розширення сенсуалістської точки зору щодо питання значення і ролі гедоністичного фактору у сприйнятті дійсності, саморецепції, а також сприйняття реальності культури. Перш за все диференційовано інтерпретації гедоністичного досвіду у ренесансній та новочасній спадщині (за В.Віндельбандом розглядаються разом у рамках Нової філософії), яка сприймається як дещо принципово нове у плані поєднання будь-якого живого людського досвіду: матеріального, духовного, правового, етичного і естетичного (О.Александрова).

Вагоме місце у новочасному гуманітарному знанні посідало вчення про задоволення у психолого-мотиваційному, нормативному та культурно-генетичному аспектах. Свідченням цього слугувало те, що жоден більш-менш помітний європейський мислитель XVI – XIX століття не оминув теми насолод та їх значення для людини та суспільства, зокрема, досліджуючи фізіологічну природу задовольень.

Англійські емпірики, зокрема Ф.Бекон, прямо пов'язують питання пізнання із задоволенням, висловлюючи думку, що як тільки людина відмовилася вбачати джерелом морального знання трансцендентного Бога (після гріхопадіння) й сама стала визначати, що є добром і злом, вона спромоглася диференціювати задоволення та страждання.

В загальному контексті новочасних міркувань про природу відчуттів та їх зв'язок з процесами пізнання і цілепокладання, філософи не лише розрізняли прагнення та задоволення, а й підкреслювали зв'язок гносеологічного з етичним, що є принципово важливим для розуміння антропології Нового часу. З констатації цього зв'язку, наприклад, Т.Гоббс виводить тезу про те, що мистецтва і науки є благом, оскільки приносять задоволення, з яким органічно пов'язаний сенс життя. А здійснені англійським філософом-деїстом Е.Коллінзом спроби раціоналізації та систематизації механізмів задоволення сприятливо вплинули не тільки на новочасну гносеологію, але й на подальший розвиток філософської та психологічної думки, що стосується передовсім асоціативних механізмів задовольень й можливі підсилення чуттєвості та демонстрації впливу задовольень на розвиток дитини.

Зазначено, що думка І.Канта щодо феномену задоволення й обґрунтована в його антропології та етиці, полягає у поглибленні базової тези дослідження про незадоволеність як фактор постання і саморуху культури. Кенігсбергський філософ обстоював думку про те, що не просто незадоволеність культурою, а подвійна незадоволеність, виражена у суперечності двох видів прагнень (до гедоне –

задоволення тілесного та терпсис – задоволення духовного) є рушійною силою культурного поступу.

Третій розділ «Концепт гедонізму в становленні некласичного гедоністичного дискурсу» присвячено концептуалізації теорії гедонізму, яку висунули британські утилітаристи у вигляді етико-економічного та політичного вчення. В ньому досліджено також еволюцію терміну, його відношення до термінів аскетизм, егоїзм, щастя, а також співвідношення із теорією емоцій. Розглядається принцип утилітаристської моралі *felicific calculus*, який став засадничим не лише для моральної філософії XIX ст., але і суттєво вплинув на ліберальну та неоліберальну традиції.

Окремо розглядаються суто естетичні гедоністичні концепції, які завершують класичну парадигму чуттєвості і дещо виходять за її рамки, оскільки майже не являють собою певної прескриптивності, однак і не можуть бути віднесені до некласичної парадигми через недостатню розробленість та систематизацію. По-суті, естетичні концепції задоволення XIX ст. склали основу некласичного соматологічного та споживацького гедоністичного дискурсу сучасності.

У першому підрозділі **«Виникнення терміну «гедонізм» і становлення нової парадигми чуттєвості»** розкриваються умови і причини виникнення терміну «гедонізм», якому наука завдячує британському філософу Г.Сіджвіку, який 1874 року у праці «Методи етики», вперше сформулював його сутність і значення. Винайдення його було зумовлено не лише потребою з'ясування прагнення людини до задоволення, а й необхідністю раціонального розмежування граничних підстав діяльності всіх людей та побудови стрункої систему фундаментальних принципів моралі. При цьому слід пам'ятати, що йдеться не про класичну мораль аретологічного зразка як в античності, але про політичний етос суспільного договору, головним завданням якого є збереження ефективної держави і комфортного суспільства, а не досягнення чеснот і калокагатії.

Це добре помітно при вивченні етичних напрацювань І.Бентама та Дж.С.Мілля, які були спрямовані не стільки на пояснення моральних вчинків людей, скільки на побудову виваженої державної політики, системи суспільних відносин і громадянських інститутів, заснованих на плюралізованих факторів людської поведінки й за справедливого (збалансованого) соціального устрою. Зокрема, І.Бентам у своїй праці «Вступ до підстав моральності та законодавства» органічно пов'язує поняття суспільної корисності, щастя і задоволення, зазначаючи, що «природа підпорядкувала людину двом верховним володарям: стражданню і задоволенню».

Нова парадигма чуттєвості тісно пов'язана із секуляризацією етики, яка супроводжувалась актуалізацією досліджень феноменів задоволення і щастя у діапазонів від політико-економічного до етико-теоретичного аспектів. Що не дивно, адже для британської наукової думки поняття «задоволення» і «щастя» ніколи не були абстрактними, виключно теоретико-етичними, а радше політико-економічним.

Наприкінці XVIII – в середині XIX століття склалися два нових фундаментальних філософських дискурсів про задоволення (етичний та естетичний), які значною мірою доповнили і завершили класичну парадигму чуттєвості. Перший з них характеризується визначенням принципу задоволення й

розробкою поняття гедонізму, тоді як другий – констатацією значущості естетичного задоволення та його зв'язку з тілесною чуттєвістю. Відтак, з'явилися всі умови для постання нової парадигми чуттєвості і як наслідку – тілесності, з інтерпретацією останньої як суверенної, легітимної, атрибутивної і визначальної характеристики людини.

У другому підрозділі «Гедонізм в теорії і практиці постмодерної культури та виклики сучасної філософської антропології» розкривається значення і потенціал психоаналітичних, економічних та соціально-політичних аспектів європейського гедоністичного дискурсу, який із підвищенням рівня задоволеності європейців дедалі більше ставав предметом спеціальних досліджень та рефлексії.

Із утвердженням психоаналітичної (принцип задоволення і принцип реальності) методології та феноменології культури (антропо- і культур- генезис як результат осмислення досвіду власної екзистенції) гедоністичний дискурс набуває відверто ліберального характеру і при цьому майже повністю позбавляється прескриптивності та оптативності, яку містили дискурси про задоволення класичної парадигми чуттєвості.

Вагомий внесок у осмислення гедоністичного дискурсу постмодерну зробив Ж.Бодріяр. Він, зосередився на аналізі економічних та квазі-соціальних механізмів реалізації гедоністичних прагнень, тому, зокрема, ретельно аналізує феномен моди і констатує, що задоволення від зміни одягу чи автомобілів не породжено якимось природним прагненням, але є результатом соціальної мобільності, яка вимагає соціального розрізнення та підкреслення престижу. Зрештою мислитель доходить висновку, що більшість потреб, які виникають у постмодерної людини насправді не є її власними потребами, але нав'язані їй зовні, відтак і задоволення не є від їх задоволення повним. Розвиваючи теорію про експлуатацію робітників, Бодріяр, який стояв на марксистських позиціях, висуває теорію експлуатації споживачів і відкриває нову сторінку у дослідженні європейського консюмеризму.

Ж.Ліповецькі критикує сучасний світ споживання, оскільки переконаний, що через його розкоші, багатства та величезний вибір зображень та послуг, виникає нездоровий гедонізм, атмосфера ейфорії спокуси, яка зрештою призводить до розмаху стратегій зваблення. Саме на них базується сучасна економіка – на реалізації стратегій зваблення, які забезпечують величезний попит, при цьому споживач як суб'єкт перестає бути цінністю, але стає свого роду масовим засобом для досить обмеженої капіталістичної верхівки.

Особливу увагу, серед дослідників психоаналізу, феноменові задоволення та розгортанню гедоністичного дискурсу приділяє Ж.Лакан. Однією з ключових ідей його філософсько-психологічної теорії є діалектика задоволення, яку він не лише розгортає у своїх цілком самостійних працях, але і в дослідженнях присвячених осмисленню спадщини З.Фройда, з якої він робить висновок, що принцип задоволення виступає певним обмежуючим началом, своєрідним принципом гомеостазу людини і культури загалом.

Загалом всі вищезначені положення засвідчують, що предметом першого типу неklasичного гедоністичного дискурсу виступає консюмеризм, тобто установка на постійне й масове споживання із низьким рівнем рефлексії щодо цього.

Консюмеризм по суті продовжує звичайну гедонію і виражається в постмодерній та сучасній європейській культурі масовими культурними практиками самодогодження, які зазвичай не можуть подолати перцептивної непроникності.

Інший вимір постмодерного гедоністичного дискурсу стосується соматичного домінування, або насолоджуванням та несміливим осмисленням досвіду чистої чуттєвості (аура життя), про яку, зокрема, пишуть Ж.Дельоз, П.Зюскінд, М.Епштейн, М.Кундера та М.Павич, роблячи акцент, наприклад, на відчуття смаку, запаху або тактильне задоволення (хаптика). Цей тип гедоністичного дискурсу має багато спільного із екзистенціалізмом, однак виключно у його оптимістичних вимірах, оскільки висуває гіпотезу, що чисте задоволення здатне подолати симулятивний і логоцентричний світ недодеконструйованих схем та систем, прорватися за його межі і задовольнитися чистою самототожністю відчуття і чуттєвості.

Що стосується сучасної культури та місця людини у ній, то у відповідності із положеннями М.Епштейна про зміну гуманітарної парадигми, сучасна людина дійшла до нового синтезу, на рівні якого буде подолана деконструктивна установка постмодерну, шляхом бінарної раціо-чуттєвої установки. Вона неодмінно передбачає, що задоволення перестануть бути предметом втечі від недодеконструйованої і незатишної реальності з одного боку, а з іншого матиме змогу осмислювати екзистенційне переживання всіх типів задоволення, на які буде здатна людина нова, людина «космічного світогляду». І така гармонія повністю вписується у запропоновану схему гедоністичного анантіозису культури.

ВИСНОВКИ

1. Гедоністичний дискурс є атрибутивним феноменом європейської філософії та культури, який знаходить відображення у світоглядних системах всіх епох, може виступати маркером культури (те, що позначає культуру на певному етапі) і спричиняє виникнення специфічних культурних практик задоволення, більшість із яких не мають високого рівня рефлексивності, однак мають високий рівень прескриптивності або оптативності. Поняття гедонізм та аскетизм, незважаючи на усталену бінарність опозиції, не є співмірними, оскільки не мають спільної основи поділу. Запропонована гіпотеза про потрійний спектр прагнень (потреба, бажання, жадання), якому відповідають ступені чуттєвого переживання (вдоволення, задоволення та насолода) знаходить підтвердження у моделі гедоністичного анантіозису культури, подвоюючи сам спектр прагнень через запровадження двох осей спектру – духовного (терпсіс) та тілесного (едоне) та відповідно трьох додаткових ступенів духовного переживання – спокою, радості та захвату.

Гедоністичний дискурс всіх етапів розвитку європейської культури характеризується прагненням мислителів диференціювати види задоволень в залежності від їх наслідків, джерел задоволення, походження, а також прагненням легітимізувати, регламентувати, та інструменталізувати задоволення. Вчення про задоволення можуть бути трьох видів – прескриптивні (зобов'язуючі), оптативні (рекомендаційні) та дескриптивні (описові).

2. Застосування феноменології та психоаналізу як методологічної основи аналізу дискурсу про задоволення дозволило віднайти нові ракурси досліджуваної проблеми:

Завдяки ідеям Е.Гартмана та З.Фройда про несвідоме, структури психіки (Воно, Я та Над-Я), а також виділення культурно-антропологічних принципів – принципу задоволення та принципу реальності, стало можливо відійти від метафізичної установки у дослідженні задоволень (душа сприймає задоволення через тіло або безпосередньо), а також інтерпретувати гедоністичний дискурс у системі лібідозно-соціальних чинників індивідуальної поведінки. Це дозволило підтвердити ідею гедоністичного анантіозису культури, що прямо продовжує тези З.Фройда, Ж.Лакана та Е.Фрома про базову незадоволеність культурою.

Феноменологічна методологія дозволяла здійснити аналіз класичних і сучасних праць, які торкалися теми задоволення із послідовним збільшенням перспективи – дослідження переживання безпосереднього задоволення; дослідження осмислення досвіду отриманого задоволення; осмислення рефлексії над загальною практикою отримання задоволення. Це дозволило виділити ряд нюансів гедоністичного дискурсу – психічно-соматичну нероздільність задоволень, причини перцептивної непроникності, формулювання гедоністичного парадоксу (чим більше задоволень, тим вони слабші) та здійснити диференціацію видів класичної та неklasичної парадигм чуттєвості.

3. В дисертації доведено, що гедоністичний дискурс є практикою осмислення та висловлення про задоволення (в широкому сенсі) з точки зору світоглядних систем або науки і це є невід'ємною частиною будь-якої парадигми чуттєвості, оскільки задоволення здебільшого визначається як мета чуттєвості, в якій реалізується не лише її сигнально-спонукальна функція, але і функція відчувати дещо більше за інстинктивне, що забезпечує здатність до переживання екзистенційного досвіду й формування соціальних культурних стратегій. Доведено, що завдяки своїй комунікативній природі гедоністичний дискурс важливіший, ніж рецепція, трансляція чи навіть рефлексія над задоволенням, оскільки дискурс включає їх, але й має діалогічно-полемічну основу. Встановлено, що задоволення за своєю генезою є складним відчуттям яке апріорі потребує певного рівня рефлексивності.

4. Виділено три ключові аспекти класичної парадигми чуттєвості – аретологічний (пов'язаний із чеснотами), сакральний та гносеологічний, які генетично (відтак і діалектично) пов'язані між собою але мають досить чіткі контури виразності, щоб їх диференціювати. Показано зв'язок аретологічного аспекту з ідеєю калокагатії; сакральної гедоністичної телеології з ідеями аскетизму та відкладеного задоволення; а гносеологічний аспект із емпірико-фізіологічними дослідженнями Нового часу та сенсуалістськими тлумаченнями задоволення у контексті новочасної етики, соціально-політичної філософії і навіть логіки.

5. Ретельне вивчення європейського філософського лексикону XVIII та XIX ст. та британської філософської традиції утилітаризму дозволило визначити автора терміну «гедонізм» (Г.Сіджвік) і відновити його історичне значення. Факт появи в етико-політичній традиції Європи цього поняття свідчить про концептуалізацію гедонізму не лише як етичного принципу, але і як соціально-політичної установки,

яка мала і матиме в подальшому істотний вплив на формування лібералізму, а відтак постмодерної та сучасної культури.

Результатом співставлення численних визначень гедонізму у сучасних філософських дослідженнях є положення, що в більшості випадків у філософській традиції закріпилося викривлене Дж. Муром значення терміну гедонізм, чим і пояснюється численні неоднозначності із його тлумаченням. З огляду на це, в роботі здійснено відновлення первинного значення терміну гедонізм і зазначено, що вади понятійно-категоріального інструментарію можуть становити загрозу якості гуманітарних досліджень, зокрема вивченню гедоністичного дискурсу, оскільки на відміну від наук природничих, логіка та послідовне дотримання раз встановленого і обґрунтованого значення терміну, є одним із базових критеріїв достовірності гуманітарного знання. Відтак гедонізм не є принципом задоволення, який нехтує всім іншим і за благо визнає лише те, що приносить задоволення (Дж. Мур), а є одним із методів етики (в широкому значенні, як етос) встановлення найбільш загальних мотивів поведінки і цілепокладання людини (Г. Сіджвік), поряд із інтуїтивізмом, раціоналізмом, утилітаризмом тощо.

6. Загальний плюралізм та міждисциплінарність постмодерної та сучасної культури призвели до повного скасування та неприйняття прескриптивності у царині задоволень. Така тенденція була пов'язана із ідеєю деконструкцією метанаративів і виразилась у девіаційних практиках споживацтва, підданих рішучій критиці як з боку пострадянських науковців (Р. Апресян, В. Варрава, М. Епштейн, В. Жадан, С. Рассадіна) так і з боку західних дослідників (Ж. Бодріяр, Д. Вейджерс, Р. Мошамбле, Р. Нозік, Ж. Лакан). Серед негативних для людини наслідків бездумного задоволення автори відзначають втрату здатності до трансцендування, рефлексії та екзистенційних актів, а також некритичності та вразливості свідомості перед маніпулятивними технологіями.

7. Через аналіз та концептуалізацію неklasичного гедоністичного дискурсу було визначено аспекти неklasичної парадигми чуттєвості. Таке явище культури як консюмеризм пояснюється через першопочаткове прийняття людиною анархічної установки на деконструкцію метанаративів та класичної нормативності, що призвело до екзистенційної трагедії «буденної людини» (людини-споживача), яка потрапила у полон перцептивної непроникності і споживацьких маніпуляцій (Ж. Бодріяр). Однією із перших спроб виходу із цієї ситуації став символічний сенсуалізм (М. Павич, М. Кундера, П. Зюскінд), який не вдавався до раціональної критики деконструктивізму, а пропонував апофатичну рефлексію чуттєвості, що мала б вивести людину із полону логоцентризму, структуралізму та перцептивної непроникності шляхом руйнування стереотипних стратегій споживання та самопостуляції у світі.

8. Із визнанням екзистенційної та феноменологічної суверенності та повноцінності тілесного, філософія та культура ХХ – ХХІ ст. збагатилася тим, що стало можливо розрізняти гедонію, тобто фактично бездумне насолоджування, яким керують соціальні настрої, моди, тренди, засновані на інстинктах та стереотипах, та гедонізм, як принцип усвідомленого ставлення до задоволення і рефлексію над задоволенням, яка дозволяє посилювати ефект від переживання

задоволень й бути вільним у творенні нових бажань, не нав'язаних культурною матрицею чи оточенням. Гедонізм постає аспектом свідомості, який задає параметри культурних практик і культурного горизонту, тоді як гедонія є інстанцією несвідомого та колективного, що може становити суть певної культурної практики (як правило, масової культури), але виключно у вимірі інструментально-виконавської субординації, тобто задоволення, яке поступово деградує в автоматизм, фактично у фізіолого-соціальне вдоволення. Таке розширене тлумачення гедонізму, яке відповідає його первинному значенню, прямо корелює із ідеями М. Епштейна про нову гуманітарну парадигму та інораціональність, які забезпечують адекватне розуміння людського у світлі викликів ХХІ ст.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Дробович А. Про три модули прагнень: пролегомени до вивчення людської чуттєвості / А. Дробович // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. – Вип. 26 (39), 2011. – С. 196-202.
2. Дробович А. «Сучасний гедонізм» як маркер культури / А. Дробович // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. – Вип. 28 (41) 2012. – С. 166-172.
3. Дробович А. Вчення про насолоди і задоволення: від історії значень до концептуалізації понять / А. Дробович // Практична філософія. – №2 (44), 2012. – С. 184-195.
4. Дробович А. Індивідуалізація перцептивності як ознака «сучасного гедонізму» / А. Дробович // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. – Вип. 29 (42), 2012. – С. 196-173.
5. Дробович А. Верифікація інструментів дискурса об удовольствії: о происхождении и значении термина «гедонизм» / А. Дробович // Концепт. – № 10 (октябрь), 2013. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://e-koncept.ru/2013/13211.htm>
6. Дробович А. Дискурс про задоволення в добу Відродження / А. Дробович // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Вип. 6 (72), 2013. – С. 55-61.
7. Drobovych A. The Individualization of Perceptivity as an Indication of «Modern Hedonism» / A. Drobovych // Научная дискуссия: Вопросы социологии, политологии, философии, истории. – №1 (22), 2014. – С. 86-93.
8. Дробович А. Размышление об этических парадигмах / А. Дробович // Молодежный научный форум «Ломоносов-2010» (12 – 15 апреля 2010 года) : Материалы Международного молодежного научного форума «ЛОМОНОСОВ-2010». Отв. ред. А. Андреев. [Електронний ресурс] – М. : МАКС Пресс, 2010. – 1 електрон. опт. диск (DVD-ROM);
9. Дробович А. Особливості здійснення актуальних гуманітарних досліджень (на прикладі сучасного гедонізму) / А. Дробович // Актуальні проблеми сучасної філософії та науки: виклики сьогодення. – Житомир. : 2010. – С. 12-14.

10. Дробович А. Спроба означення засновків сучасного гедоністичного дискурсу // А. Дробович // Дні науки філософського факультету – 2011: Міжнародна наукова конференція (20 – 21 квітня 2011 року): Матеріали доповідей та виступів. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2011. – Ч.ІІ. – С. 143-144.
11. Дробович А. Дослідження гедонізму: від етики до теорії та історії культури / А. Дробович // Дні науки філософського факультету – 2012: Міжнародна наукова конференція (18 – 19 квітня 2012 року) : Матеріали доповідей та виступів. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2012. – Ч.5. – С. 106-107;
12. Дробович А. Споживацтво («псевдогедонізм») як феномен сучасного суспільства: культурний та політичний контексти / А. Дробович // Культура та інформаційне суспільство ХХІ століття : матеріали Всеукраїнської науково-теоретичної конференції молодих учених, 19-20 квітня 2012 року. Під ред. проф. В.М. Шейка та ін. – Х. : ХДАК, 2012. – С. 118-119.
13. Дробович А. «Перцептивний поворот» в сучасній культурі та дочасність нових підходів вивчення людської чуттєвості / А. Дробович // Дні науки філософського факультету – 2013: Міжнародна наукова конференція (16 – 17 квітня 2013 року) : Матеріали доповідей та виступів. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2013. – Ч.6. – С. 119-120;
14. Дробович А. Несостоятельность мысленного эксперимента «Experience machine» Р. Нозика и перспективы исследования человеческой перцептивности / А. Дробович // Молодежный научный форум «Ломоносов-2013» (8 – 13 апреля 2013 года) : Материалы Международного молодежного научного форума «ЛОМОНОСОВ-2013». Отв. ред. А. Андреев, А. Андриянов, Е. Антипов, К. Андреев, М. Чистякова. [Електронний ресурс] — М. : МАКС Пресс, 2013. — 1 електрон. опт. диск (DVD-ROM);
15. Дробович А. Зв'язок диференціації задоволень і конституювання людського / А. Дробович // Дні науки філософського факультету – 2014: Міжнародна наукова конференція (15 – 16 квітня 2014 року) : Матеріали доповідей та виступів. Ред. кол. А. Конверський та ін. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2014. – Ч.6. – С. 155-156;

АНОТАЦІЇ

Дробович А. Гедоністичний дискурс як феномен європейської культури: філософсько-антропологічний аналіз. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.04 – філософська антропологія, філософія культури. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, – Київ, 2014.

У дисертації здійснено спробу аналізу особливостей розгортання та концептуалізації європейського гедоністичного дискурсу в рамках класичної і некласичної парадигм чуттєвості. Розглянуто аретологічні, сакральні, гносеологічні, етико-естетичні, соматико-рефлексивні та нереклексивні аспекти чуттєвості людини.

Гедоністичний дискурс є важливою частиною парадигми чуттєвості, оскільки задоволення здебільшого визначається як ціль чуттєвості, в якій реалізується здатність до переживання екзистенційного досвіду й формування соціальних культурних стратегій.

Завдяки цілісному представленню європейського гедоністичного дискурсу обґрунтовано принципову некоректність протиставлення гедонізму та аскетизму; виділено поняття гедонія, яке позначає нерефлексивні практики направлені на отримання задоволень; а також обґрунтовано ідею гедоністичного анантіозису культури, як іманентного рушія європейської культури.

Ключові слова: задоволення, гедонія, гедонізм, аскеза, аскетизм, гедоністичний дискурс, парадигма чуттєвості, антропологічний поворот.

Дробович А. Гедонистический дискурс как феномен европейской культуры: философско-антропологический анализ. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.04 – философская антропология, философия культуры. – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова, – Киев, 2014.

В диссертации концептуализирован европейский гедонистический дискурс в рамках классической и неклассической парадигм чувственности. Рассмотрены аретологические, сакральные, гносеологические, этико-эстетические, соматико-рефлексивные и нерефлексивные аспекты чувственности человека. Впервые в украинской философии осуществлено обоснование применения феноменологической и психоаналитической методологии в качестве репрезентативных методов анализа дискурса об удовольствии. Особое внимание уделено культурологическому и философско-антропологическому интерпретированию диалектики принципов удовольствия и реальности, выдвинутых З.Фрейдом для иллюстрации наиболее показательных и влиятельных сил человеческой природы, что позже в экономико-психологическом контексте подтвердили Ж.Бодриар и Ж.Лакан.

В контексте репрезентации европейского гедонистического дискурса были изучены классические философские труды. Особое внимание было обращено на тексты исследователей, которые сформулировали уже устоявшиеся междисциплинарные подходы в рамках гуманитарных наук (от лингвистики до психологии) и установили влияние человеческих желаний и феномена удовольствия (от экономических до духовных) на характеристики современной культуры. Прежде всего к ним следует отнести Ж.Бодриара, Ж.Делеза, Ж.Лакана, Ж.-Ф.Лиотара. Э.Левинаса, М.Мерло-Понти, М.Офре, П.Тейяр де Шардена, Ж.-П.Сартра, М.Фуко и др. Среди мыслителей XIX – XX веков оказалось немало тех, кто не только дали емкие дефиниции гедонистическим проявлениям в культуре, но и попытались объяснить трансформации культуры под влиянием тех или иных гедонистических дискурсов – это прежде всего Б.Вильямс, Дж.Денси, Дж.Мур, Б.Рассел и современные исследователи проблем связанных с обществом и культурой потребления – британцы К.Кемпбел и Л.Саммер и американцы М.Лайт, Р.Нозик и Р.Шустерман. Стоит также выделить исследователей ученых постсоветских стран, которые занимались вопросом изучения гедонизма в этическом, теологическом, социальном, психологическом и культурологическом аспекте, к прежде всего стоит отнести Р. Апресяна, В. Вараву, Б.Додонова, В. Жадан, С. Рассадину, Н. Хамитова.

В рамках исследования определено, что гедонистический дискурс всегда является практикой осмысления и вербализации удовольствия с точки зрения мировоззренческой системы, установки или науки (философии, этики, религии, политики, литературы, эстетики и др.), что представляется неотъемлемой частью любой парадигмы

чувственности. Гедонистический дискурс именно потому и является важной частью парадигмы чувственности, поскольку удовольствие в основном определяется как цель чувственности, влияющую на переживание экзистенциального опыта и формирование культурных стратегий.

Благодаря целостному представлению в работе европейского гедонистического дискурса стало возможным обоснование принципиальной некорректности противопоставления гедонизма и аскетизма, а также было выделено понятие гедония, которое обозначает нерелексивные культурные практики, направленные на получение удовольствий. Кроме того, это дало возможность обосновать идею гедонистического анантиозиса культуры, как атрибутивной и скрытой движущей силы европейской культуры. При чем, эта движущая сила, работающая благодаря реализации диалектических принципов, содержит в себе зачастую противопоставляемые, но неразрывные, антрополого-культурные стремления к телесному и духовному удовольствию.

Ключевые слова: удовольствие, гедония, гедонизм, аскеза, аскетизм, гедонистический дискурс, парадигма чувственности, антропологический поворот, маркер культуры, философия культуры, перцептивная непроницаемость.

Drobovych A. Hedonistic Discourse as Phenomena of European Culture: Philosophical-Anthropology Analysis. – Manuscript copyright.

Thesis for the Candidate of philosophical sciences degree, specialty 09.00.04 – Philosophical Anthropology, Philosophy of Culture. – National Pedagogical Dragomanov University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kyiv, 2014.

This thesis is an attempt to analyze the features of evolution and conceptualization of European hedonic discourse within the classical and non-classical sensuality paradigms. There is considered arethological, sacred, epistemological, ethical and aesthetical, somatic-reflexive and non-reflexive aspects of human sensibility. For the first time in the national philosophy, this research has reasonably allowed using phenomenology and psychoanalysis as representative analysis methods for discourse of satisfaction.

This research determines that the hedonistic discourse is a practice for reflection and verbalization of satisfaction in terms of a particular ideological system or science, which is an integral part of any sensuality paradigm.

Through a hedonistic representation of European hedonistic discourse it was motivated principal incorrect of opposing hedonism and asceticism; it was defined the notion of ‘hedonia’ that denotes non-reflective practices aimed at obtaining pleasure; as well as it was motivated the idea of hedonistic enantiosis of culture as an immanent engine of European culture.

Keywords: delight, hedonia, hedonism, asceticism, austerity, hedonistic discourse, paradigm of sensibility, anthropological turn, marker of culture.